

**“ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧИЙН ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛӨӨС УРЬДЧИЛАН
СЭРГИЙЛЭХ, СОЁН ГЭГЭЭРҮҮЛЭХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР БАТЛАХ ТУХАЙ”
МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Тогтоолын төсөл боловсруулах үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Нэгдүгээр зүйлийн 2-т “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх нь төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн” гэж заасан.

Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3.3.2.1-д “Иргэдэд адил тэгш, хүртээмжтэй үйлчилдэг, ил тод, хариуцлагатай төрийн албыг бэхжүүлж, төрийн албыг мэргэшсэн, чадварлаг хүмүүсээр бүрдүүлэх бодлого баримтална. Цахим засгийг хөгжүүлэх замаар төрийн алба, үйлчилгээг иргэндээ хандсан, үр нөлөөтэй, шуурхай, хэмнэлттэй болгоно.”, 3.3.2.6-д “Төрийн албан хаагчид тавигдах ёс зүй, мэдлэг, чадварын шалгуурыг олон улсын жишигт нийцүүлэн шинэчилж, цалин, хангамжийг нэмэгдүүлж, тогтвор суурьшилтай, үр бүтээлтэй ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.”, 3.3.3.1-д “Нийгмийн ёс суртахуун, сэтгэл зүйн төлөвшил, үнэт зүйлсийн нэгдмэл байдлыг хангах нь үндэсний аюулгүй байдал, эв нэгдэл, зөвшилцлийг хангах суурь болно”, 3.3.3.2-т “Эх орон, үндэс угсаа, ололт дэвшлээрээ бахархах, үндэсний ашиг сонирхол, ёс зүй, хууль, төрт ёсны үзлийг дээдлэх үнэт зүйл бүхий нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэх бодлогыг төр, иргэн, хэвлэл мэдээллийн салбар хамтран хэрэгжүүлнэ” 3.3.3.3-т “Иргэдийг үндэс угсаа, шашин шүтлэг, үзэл бодлоор ялгаварлан гадуурхах, нутгархаг үзлийг дэврээх, энэ шалтгаанаар хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчих, улмаар үндэсний эв нэгдлийг сарниулж, дотоодын тогтворгүй байдалд хүргэж болох илрэлтэй хатуу тэмцэл хийнэ.” гэж заасан байна.

Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого-ын зорилт 5.4-ийн “Чадварлаг, ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэх” хүрээнд “Иргэндээ үйлчилдэг, мэргэшсэн, чадварлаг, ил тод, үр нөлөөтэй, ухаалаг төрийн албыг төлөвшүүлнэ” гэж заасан. Уг зорилтын хүрээнд 2021-2030 онд буюу I үе шатанд “Төрийн албан хаагчийн ёс зүй, хандлагыг ажлын гүйцэтгэлийн үнэлгээний салшгүй чухал хэсэг болгон үнэлэх тогтолцоог хэвшүүлж, сэтгэл гарган үйлчлэх соёл бий болгоно”, “Ёс зүй, сахилга хариуцлагаар үлгэрлэсэн төрийн байгууллагын соёлыг хэвшүүлж, ёс зүйн алдаа гаргасан төрийн удирдах албан тушаалтан сайн дураараа ажлаасаа чөлөөлөгддөг байх хандлага, ёс зүйг төлөвшүүлнэ.” гэж тус тус заасан.

2021 оны 106 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар баталсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-д “Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт оногдуулах ялын бодлогыг чангатгана.”, Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл”-д чадварлаг, ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэх хүрээнд “Чадахуйн зарчимд суурилсан, мэргэшсэн төрийн алба төлөвшүүлнэ”, “Төрийн албанд ёс зүй, сахилга хариуцлагын оновчтой тогтолцоог бүрдүүлнэ”, Төрийн үйлчилгээний чанарын стандарт бий болгож, төрийн үйлчилгээнд

иргэд, олон нийт хяналт тавих нөхцөл бүрдэн, иргэдийн итгэлийг хүлээсэн үйлчилгээний соёл төлөвшинэ”, “Авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс сэргийлэх хууль, эрх зүйн болон бодлогын орчин, шударга ёсыг эрхэмлэсэн бүх нийтийн хандлагыг төлөвшүүлнэ”, “Нийгмийн бүх түвшинд шударга ёсыг бэхжүүлэх бодлогын болон хууль, эрх зүйн орчин бүрдэнэ” гэсэн зорилтуудыг тус тус дэвшүүлсэн болно.

Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.5 дахь хэсэгт “Дунд хугацааны буюу 10 жилийн хугацаанд хэрэгжих хөгжлийн бодлогын баримт бичиг нь Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн зорилго, зорилт, санхүүгийн эх үүсвэрээр баталгаажсан үйл ажиллагаа бүхий, тоон болон чанарын шалгуур үзүүлэлтээр хэмжигдэх дараах Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр байна”, мөн зүйлийн 6.11 дэх хэсэгт “үндэсний хөтөлбөр” гэснийг энэ хуулийн 6.5-д заасан Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөрт тус тус хамааруулж ойлгоно.” гэж, “Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх үндэсний хөтөлбөр” нь “Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль”-д зааснаар “Хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр”-т хамаарна.

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1 дэх хэсэгт албан хаагчийн ёс зүйн асуудал эрхлэх эрх бүхий этгээд төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлийн шалтгаан, нөхцөлийг тогтоох, зөрчлийг арилгах арга хэмжээг авах, төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчил, шийдвэрлэлтийн талаар олон нийтэд тогтмол мэдээлэх, урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх сургалт, сурталчилгаа, нөлөөллийн ажлыг үе шаттайгаар явуулах, төрийн албан хаагчийн ажлын гүйцэтгэлийг үнэлэх, албан тушаал дэвшүүлэх, шагнал, урамшуулал олгох асуудлыг шийдвэрлэхдээ ёс зүйн хариуцлага хүлээсэн эсэхийг харгалзах, иргэд, байгууллага, олон нийтийг мэдээллээр хангах, арга зүйн зөвлөгөө өгөх зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр тусгасан.

Улсын Их Хурлаас 2016 онд баталсан Монгол Улсын 2030 он хүртэлх тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлалыг амжилттай хэрэгжүүлэх нэг үндсэн нөхцөл нь тогтвортой засаглал хэмээн үзэж тогтвортой хөгжлийн засаглалын үндсэн таван зарчмыг төрийн бодлогын залгамж чанар, салбар хоорондын уялдааг сайжруулж, тогтвортой байдлыг хангах, хууль дээдлэх зарчмыг чанд мөрдөх, удирдлагын ил тод байдлыг хангах, төвлөрлийг сааруулж, шийдвэр гаргахад бүх талын оролцоог хангах, төрийн албаны ёс зүйг чанд мөрдүүлж, авлигыг арилгах явдал хэмээн үзсэн байна.

Засгийн газрын 2018 оны 42 дугаар тогтоолоор “Гурван тулгуурт хөгжлийн бодлого”-ыг баталж шударга ёсыг дээдлэх, сахилга хариуцлагыг бэхжүүлэх нь хөгжлийн гурван тулгуурын нэг мөн хэмээн тодорхойлсон бөгөөд 2003 онд батлагдсан НҮБ-ын Авлигын эсрэг конвенцийн 8 дугаар зүйлд “Авлигатай тэмцэхийн тулд оролцогч улс бүр эрх зүйн тогтолцооныхоо тулгуур зарчимд нийцүүлэн төрийн албан тушаалтны үнэнч, шударга, хариуцлагатай байдлыг дэмжинэ”, мөн “Оролцогч улс бүр төрийн чиг үүргийг зөв, нэр төртэй бөгөөд зохих ёсоор биелүүлэх ёс зүйн дүрэм буюу жишгийг өөрийн байгууллагын болон эрх зүйн тогтолцооныхоо хүрээнд хэрэглэхийг чармайна” гэж тунхагласан.

Улсын Их Хурлын 2023 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”-т улс төрийн хүрээнд авлигатай тэмцэх хүсэл зориг, хүчин чармайлт, манлайлал, ил тод байдлыг төгөлдөршүүлнэ, олон нийтийн итгэлийг

хүлээсэн авлигаас ангид нийтийн албыг бэхжүүлнэ, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг олон нийтийн оролцоонд тулгуурлан цогц байдлаар зохион байгуулна зэрэг зорилгуудыг дэвшүүлсэн.

Эдгээр хууль тогтоомж, бодлогын баримт бичигт төрийн албанд ёс зүй, сахилга хариуцлагын оновчтой тогтолцоо бүрдүүлэх, ёс зүйн соёлыг төлөвшүүлэх, төрийн албан хаагчийн болон тогтолцооны шударга байдлыг хангах зэрэг тэмцэх чиглэлийн арга хэмжээ ийнхүү тусгагдсан боловч тэдгээрийг хэрэгжүүлэх арга зам, үйл ажиллагааг тодорхойлон хэрэгжилтийн механизмыг бүрдүүлэх, дэмжлэг үзүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2 дахь хэсэгт Улсын Их Хурал төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг баталж, мөрдүүлэхээр заасан бөгөөд хуулийг нэг мөр хэлбэрэлтгүй сахиулахад томоохон хөшүүрэг болох үндэсний хөтөлбөрийн төслийг боловсруулан Улсын Их Хурлаар хэлэлцүүлэн батлуулах шаардлагатай байна.

1.2. Практик шаардлага

Иргэндээ үйлчилдэг, мэргэшсэн, чадварлаг, ил тод, үр нөлөөтэй төрийн албыг төлөвшүүлж төрд итгэх олон нийтийн итгэлийг дээшлүүлэхийн тулд төрийн албан хаагчдын ёс зүйг дээшлүүлэх нь төрийн албаны шинэчлэлийн амин чухал асуудлын нэг юм.

Аливаа улсын төрийн албан хаагчдын ёс зүйн төлөвшил тэдний хөгжлийн түвшнийг илэрхийлэх чухал хэмжүүр байдаг тул ёс зүйн хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, ёс зүйгүй үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх нь төрийн албаны ёс зүйн зорилго болно. Төрийн албанд ёс зүйтэй зан үйл, үйлдэл нь ардчилсан засаглалын чанарыг нэмэгдүүлэх, эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд ил тод, нээлттэй байдлыг болон төрийн байгууллагуудын гүйцэтгэлийг нэмэгдүүлснээр хувь нэмэр оруулдаг¹.

Төрийн албаны ёс зүй, төрийн албан хаагчийн ёс суртахууны чиглэлээр манай эрдэмтэн, судлаачдын гүйцэтгэсэн судалгаануудын үр дүн, санал дүгнэлтийг Үндэсний хөтөлбөрийн төсөл боловсруулахад анхааран үзнэ. Тухайлбал, Удирдлагын академийн судалгааны багуудын хийсэн "Төрийн албаны үнэт зүйлс: тулгамдаж буй асуудлууд" (2018), "Төрийн захиргааны албаны ёс зүйн хариуцлагын тогтолцоог үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нь" (2019), "Төрийн захиргааны албан хаагчийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтэд хийсэн шинжилгээ" (2021) зэрэг болно. Мөн 2019 онд Удирдлагын академийн судлаачдын багийн "Төрийн захиргааны албаны ёс зүйн хариуцлагын зарим асуудал" судалгаанаас үзэхэд төрийн албаны ёс зүйг төлөвшүүлэх хүрээнд хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны үр дүнг төрийн захиргааны албан хаагчид 3.6 гэсэн дундаж оноогоор үнэлсэн бол судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 45.1 хувь нь төрийн захиргааны албан хаагчдын "ёс зүй маш их хэмжээгээр муудсан", "нэгэн хэвэндээ байгаа" гэж үзсэн байна². Эдгээр судалгааны үр дүн, ёс зүйн зөрчлийн төлөв байдлаас үзэхэд төрийн

¹ OECD, "1998 Recommendations of the OECD Council on improving ethical conduct in the public service, including principles for managing ethics in the public service", Building public trust: Ethics measures in OECD Countries, 2000.

² Чулуунбаатар, Г., Цэдэндамба, С., Жаргал, Ж. ба бусад, 2019, хууд.29, 36

захиргааны байгууллагуудад төрийн албан хаагчийн ёс зүйн дүрмийн хэрэгжилтийг хангах үйл явц нь ёс зүйн зөрчил гаргасан нөхцөлд хариуцлага тооцох, ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга, хэрэгсэл нь зөвхөн төрийн албан хаагчдад зориулсан сургалт зохион байгуулах төдийгөөр хязгаарлагдаж байна. Гэтэл төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг хангах үйл явц нь зөвхөн ёс зүйн байдалд хяналт тавих үйл явц төдийгөөр хязгаарлагдахгүй бөгөөд энэ нь албан хаагчид төрийн албанд шударга үнэнч ажиллах орчин, нөхцөлийг бүрдүүлэхээс эхлээд тэднийг сургаж бэлтгэх, үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж байнгын удирдлагаар хангах, зөвлөгөө өгөх, ёс зүйн зөрчилд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэхэд иж бүрэн цогц арга, хэрэгслийг шаарддаг.

Төрийн албаны зөвлөлийн 2022 ба 2023 оны үйл ажиллагааны тайланд дурдсанаар 2023 онд төрийн 389 албан хаагч ёс зүйн зөрчил гаргаснаас төрийн захиргааны албан тушаалтан 159, төрийн үйлчилгээний албан тушаалтан 230, харин 2022 онд 415 төрийн албан хаагч ёс зүйн зөрчил гаргаснаас төрийн захиргааны албан тушаалтан 221, төрийн үйлчилгээний албан тушаалтан 194 байв³. Тайлан мэдээнүүдээс дүгнэхэд албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа болон ажлын байранд архидан согтуурсан болон төрийн албан хаагчийн харилцаа хандлагын зөрчил буурахгүй байна. Төрийн албанд ёс зүйн хариуцлага хүлээх соёл төлөвшөөгүй, хөндлөнгийн хяналт үр дүнтэй хэрэгждэггүй, эрх бүхий субъект хариуцлага хүлээлгэх чиг үүргээ хэрэгжүүлдэггүй, хариуцлагын тогтолцоо оновчтой бус, улс төрийн болон төрийн удирдах албан тушаалтнуудын ёс зүйн манлайлал сул, хариуцлагатай албан хаагчийг дэмжих, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зохицуулалт дутагдалтай, төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн хамтын ажиллагаа, олон нийтийн хяналт сул, шүгэл үлээгчийг хамгаалах эрх зүйн орчин байхгүй, соёл төлөвшөөгүй, олон нийтийг соён гэгээрүүлэх, авлигаас урьдчилан сэргийлэх ажиллагаа, төрийн байгууллагын хамтын ажиллагаа хангалтгүй зэрэг ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэхэд саад, хязгаарлалт болж буй асуудлууд байсаар байна.

Төрийн албан хаагчдын ёс зүйн байдалд хяналт тавих тогтолцоо бүрэн төлөвшөөгүй, ёс зүйн хэм хэмжээг мөрдөн ажилласан эсэхийг төрийн албан хаагчдын гүйцэтгэлийг үнэлэх, чадахуйн (мерит) зарчмаар албан тушаал дэвшүүлэх, урамшуулах, шагнах зэрэгт харгалзан үзэх механизм бүрэн бүрдээгүй байгаа нь төрийн байгууллагын хэмжээнд ёс зүйн асуудлыг үл тоох, ёс зүйн хэм хэмжээг дагаж мөрдөх соёл бүрдэхгүй байх угтвар нөхцөл болж байна. Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хэм хэмжээг сахин биелүүлж байгааг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт тодорхой бус, ёс зүйн хэм хэмжээг сахиулах чиглэлээр зохион байгуулж буй үйл ажиллагаа нь зөвхөн сурталчлан таниулах хэлбэрээр хязгаарлагдаж байгаа нь судалгааны үр дүн, нотолгоонд тулгуурласан байдлаар үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх ажилд сөргөөр нөлөөлж байна.

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах ажлын суурийг эхнээс нь зөв тавих нь хууль тогтоомжийн үр нөлөөг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой. Тус хуульд заасны дагуу Ёс зүйн хороо байгуулагдсан бөгөөд байгууллагын дэргэд ажиллах ёс зүйн дэд хороодыг шинэчлэн зохион байгуулах ажил ид өрнөж байна.

³ Монгол Улсын Төрийн албаны зөвлөлийн үйл ажиллагааны тайлан 2022, 2023 он.

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхийн тулд ёс зүйн алдаа гаргах, зөрчил үйлдэх шалтгаан, нөхцөлийг сайтар судлан, төрийн албан хаагчдын ёс зүйн ойлголт, мэдлэгийг нэмэгдүүлж, ёс зүйтэй үйл үйлдэж, ёс зүйн эргэлзээтэй байдалд орсон бол хэрхэн шийдвэрлэх арга зам, ямар нөхцөл байдалд шүгэл үлээх зэргийг таниулах нь чухал юм.

Үүний тулд төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх тогтолцоог институтчилэх, системчлэх шаардлагатай⁴. Аливаа буруу үйлдэл, ёс зүйн зөрчил нь системийн болон соёлын алдааны үр нөлөө байх талтай. Ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх шалгарсан арга зам гэж байхгүй бөгөөд харин ёс зүйн хэм хэмжээг сахиулахын тулд урамшуулах болон хориг шийтгэл тогтоох хосолсон арга бүхий Ёс зүйн менежментийн дэд бүтэц (Ethics infrastructure) хэмээх олон талт стратегийг хэрэглэх нь зүйтэй гэж ЭЗХАХБ-ын 2000 оны судалгааны тайланд тэмдэглэсэн байдаг⁵. Энэхүү дэд бүтэц нь зааварчилга/удирдамж, менежмент, хяналт гэсэн 3 үндсэн чиг үүрэгтэй, 8 элементээс бүрддэг. Ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх цогц механизм болох Ёс зүйн менежментийн дэд бүтцийн загварыг хөтөлбөрийн бүтцийг тодорхойлоход ашиглана.

Ёс зүйн менежментийн дэд бүтцийн функц, элемент бүр тусдаа мэт боловч бие биеэ дэмжсэн, харилцан нөлөөлсөн шинж чанартай. Зааварчилга/удирдамжийн чиг үүрэгт улс төрийн лидерүүдээс ирэх дэмжлэг, ёс зүйн хэм хэмжээг тунхагласан код зэрэг баримт бичгүүд, сургалт, боловсролоор дамжуулан төрийн албан хаагчдад ёс зүйн үнэт зүйлс, хэм хэмжээг таниулах, ойлгуулах буюу нийгэмшүүлэх тогтолцоо багтана⁶. Менежментийн чиг үүрэгт төрийн төв байгууллага буюу мэргэшсэн байгууллагын менежментийн бодлого, үйл ажиллагаагаар дамжуулан дэмжлэг үзүүлэхүйц орчин нөхцөлийг бий болгох үйл ажиллагаа хамаарна. Хяналтын чиг үүрэгт бие даасан тусгай хяналт шалгалт явуулах, шийтгэл оноох хууль эрх зүйн орчин болон үр дүнтэй хяналт, хариуцлагын тогтолцоог бүрдүүлэх, ил тод нээлттэй байдал, олон нийтийн оролцоог хангах үйл ажиллагаа багтдаг.

Хоёр.Тогтоолын төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

“Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг батлах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг 4 зүйлтэй байхаар боловсруулна. Тогтоолын төслийн 1 дүгээр зүйлд Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх үндэсний хөтөлбөрийг хавсралтаар батлах, 2 дугаар зүйлд Хөтөлбөрт тусгагдсан зорилт, үйл ажиллагаа, арга хэмжээг Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан чиглэл, хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд тусган хэрэгжүүлэхийг холбогдох этгээдэд үүрэг болгохоор, 3 дугаар зүйлд Хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Ёс зүйн хороонд үүрэг болгохоор, 4 дүгээр зүйлд тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Ёс зүй, сахилга хариуцлагын байнгын хороонд даалгахаар тусгана.

⁴ UNDP, “Strategic approaches to corruption prevention: A practitioner’s perspective based on the experience of the Republic of Korea and UNDP missions”, UNDP Seoul policy center, 2020.

⁵OECD “Trust in Government: Ethics measures in OECD countries” 2000, page 23

⁶OECD “Trust in Government: Ethics measures in OECD countries” 2000, page 23

Үндэсний хөтөлбөр нь “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх, төрийн албан хаагчийн ёс зүйн хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, хариуцлагатай, чадварлаг, ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэх, иргэдийн төрд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн 2023-2030 онд хэрэгжих дунд хугацааны хөгжлийн зорилтот хөтөлбөр байх болно.

“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод дэвшүүлсэн эхний үе шатны зорилго, зорилт хангагдах суурь нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагаануудыг хэрэгжүүлэхэд түлхэц болох арга хэмжээнүүдийг хөтөлбөрийн төсөлд тусгана. Мөн Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолоор батлагдсан Шинэ сэргэлтийн бодлого, Улсын Их Хурлын 2023 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдөр батлагдсан “Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”, Монгол Улсын Засгийн газраас 2023-2024 оныг “Авлигатай тэмцэх жил” болгон зарласан Засгийн газрын тогтоол, түүний хавсралт болох Авлигатай тэмцэх “5Ш ажиллагаа”-тай уялдуулан боловсруулна.

Хөтөлбөрийн төслийг боловсруулахад дэлхий нийтийн хөгжлийн чиг хандлагад нийцүүлэх, бусад улс орны ёс зүйн менежмент, хууль тогтоомж, стратеги бодлогоо хэрэгжүүлж буй туршлага, төрийн албанд ёс зүйн зөрчлөөс сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх чиглэлээр хийгдэж буй үйл ажиллагаа, арга хэрэгслүүд, үндэсний ёс заншил, соёл өв, уламжлал, монгол ахуй, амьдралын хэв маягтай хослуулан харьцуулан судалж, төсөлд тусгана.

Хөтөлбөр нь 4 зорилго, түүнд хүрэхэд чиглэх зорилт, цогц ажиллагаанаас бүрдэхээр төслийг боловсруулна. Үүнд:

1 дүгээр зорилго нь төрийн албан хаагчийг ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг удирдамж заавраар хангаж, зохион байгуулалтыг сайжруулахад чиглэнэ.

2 дугаар зорилго нь төрийн албанд ёс зүйн зөрчлийг үл тэвчих сэтгэлгээ, шударга байдлыг эрхэмлэхэд чиглэсэн соён гэгээрүүлэх ажлыг эрчимжүүлэхтэй холбогдсон зорилго байна.

3 дугаар зорилго нь удирдлага, зохион байгуулалтай холбоотой буюу ёс зүйн хэм хэмжээг сахиулах, зөрчлийг хянан шийдвэрлэх менежментийг сайжруулахад чиглэнэ.

4 дүгээр зорилго нь ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэхэд төр, иргэний нийгэм, хувийн хэвшил, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын түншлэлийг сайжруулах, оролцоог хангахад оршино.

Зорилго бүрийг хангах чиглэлээр тодорхой зорилтуудыг дэвшүүлж, шаардлагатай үйл ажиллагааг тусгах болно. Үүнд:

1.Төрийн албан хаагчийг ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг удирдамж заавраар хангаж, зохион байгуулалтыг сайжруулах зорилгын хүрээнд:

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчилд өртөх эрсдэлийг бууруулах, ёс суртахуунтай иргэдээр төрийн албаны хүний нөөцийг бүрдүүлэх, төрийн өндөр болон томилох эрх бүхий албан тушаалтны ёс зүйн манлайллыг төлөвшүүлэх, ёс зүй, сахилга хариуцлагаар үлгэрлэсэн төрийн байгууллагын соёлыг хэвшүүлэх чиглэсэн зорилтуудыг тус тус дэвшүүлж, авч хэрэгжүүлбэл зохих арга хэмжээнүүдийг тусгана. Тухайлбал, байгууллага бүр албан хаагчийн ёс зүйн зөрчилд өртөх эрсдэлийг тооцох үнэлгээ хийх, эрсдэлтэй албан тушаал эрхэлдэг албан хаагч ёс зүйн нөлөөллийн мэдүүлэг гаргуулах, төрийн албанд иргэнийг авах, албан тушаал дэвшүүлэх, чөлөөлөх, шилжүүлэх, сэлгэн ажиллуулах үйл явцад ёс зүйн нийтлэг шалгуурыг хангасан эсэхийг харгалзан үзэх зарчмыг мөрдлөг болгох, ёс зүйн зөв төлөвшил, хандлагатай, шударга, иргэн, албан хаагчийг сонгон тодруулж, төрийн албыг шилдэг хүний нөөцөөр бүрдүүлэх, төрийн өндөр болон томилох эрх бүхий албан тушаалтан ёс зүйтэй, ил тод, шударга, харилцаа, хандлагаар албан хаагчийг үлгэрлэн дагуулах соёлыг төлөвшүүлэх, тэдгээрт тавигдах ёс зүйн манлайллын шалгуур үзүүлэлтүүдийг боловсруулж үнэлэх тогтолцоог бий болгох, албан хаагчийн ёс суртахуун, харилцаа, хандлагаараа олон нийтийг үлгэрлэх соёлыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн Төрийн албаны стандартыг боловсруулж, хүний нөөцийг бэлтгэх, сонгон шалгаруулах, сургаж, хөгжүүлэх, үнэлж дүгнэх үйл явцыг бодлогын түвшинд хэрэгжүүлэх зэрэг үйл ажиллагааг Хөтөлбөрийн төсөлд тусгана.

2.Төрийн албанд ёс зүйн зөрчлийг үл тэвчих сэтгэлгээ, шударга байдлыг эрхэмлэхэд чиглэсэн соён гэгээрүүлэх ажлыг эрчимжүүлэх хүрээнд:

Төрийн албан хаагчийг соён гэгээрүүлэх ажлыг идэвхжүүлэх болон төрийн албан хаагч ёс зүйтэй ажиллах орчин, нөхцөлийг бүрдүүлж, дэмжих арга хэрэгслийг өргөжүүлэх зорилтыг тус тус дэвшүүлж, төрийн албаны ажлын байран дахь ёс зүйн сургалт, албан хаагч бүрийн хангавал зохих багц цагийн цахим сургалт, төрийн албанд анх томилогдсон албан хаагчийн ёс зүйн чиглүүлэх сургалт, ёс зүйн хариуцлага хүлээсэн албан хаагчийн сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг зохион байгуулах, ёс зүйн асуудлаар зөвлөгөө, тусламж үзүүлэх боломжоор хангах, нөхцөл орчныг бүрдүүлэхтэй холбогдох үйл ажиллагааг байгууллагын удирдлага хэрэгжүүлэхээр төсөлд тусгана.

3.Ёс зүйн хэм хэмжээг сахиулах, зөрчлийг хянан шийдвэрлэх менежментийг сайжруулах зорилгыг хангах хүрээнд:

Ёс зүйн хороог бэхжүүлэхтэй холбоотой зорилтын хүрээнд Ёс зүйн хороо, дэд хорооны үйл ажиллагааны зохион байгуулалтыг сайжруулах, Ёс зүйн хороо, ёс зүйн дэд хороодын гишүүдийн ёс зүйн зөрчлийг шалган шийдвэрлэх чиглэлээр мэргэшүүлэх, төрийн албаны ёс зүйн тухай хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох, салбарын буюу мэргэжлийн ёс зүйн дэд хороог байгуулах, ёс зүйн дэд хороодын эрх, үүрэг, хариуцлагыг шат дараатай нэмэгдүүлэх замаар ёс зүйтэй төрийн албыг бүрдүүлж, төлөвшүүлэх ажлыг салбар, байгууллага хариуцах бодлого хэрэгжүүлэхээр төсөлд тусгана.

Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зарчим, нийтлэг хэм хэмжээ, шаардлагыг сахиулах, хэвшүүлэх үйл ажиллагааг систем, үе шаттай зохион байгуулах зорилтын хүрээнд ёс зүйн хууль тогтоомж, дүрмийг сурталчлан таниулах, ёс зүйн зөрчлөөс

урьдчилан сэргийлэх, ёс зүйн зөвлөгөө тусламж өгөх, ёс зүйн зөрчлийг мэдээлэх зэрэг чиглэлээр жилийн нөлөөллийн аяныг улсын хэмжээнд зохион байгуулан үр дүнг тооцохоор төсөлд тусгана.

Төрийн албанд ёс зүйн зөрчлийг мэдээлэх тогтолцоог бүрдүүлж, олон нийтийн хяналтыг идэвхжүүлэх зорилтыг дэвшүүлж, байгууллага иргэн, албан хаагчаас төрийн албан хаагчийн ёс зүйн асуудлаар гомдол, мэдээлэл хүлээн авах суваг ажиллуулж, ёс зүйн зөрчил хянан шийдвэрлэх үйл ажиллагааны мэдээ, тайланг олон нийтэд тогтмол мэдээлж хэвших зэрэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр тусгана.

4.Ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэхэд иргэний нийгэм, хувийн хэвшил, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын оролцоог хангах зорилгын хүрээнд:

Урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх чиглэлээр иргэн, хэвлэл мэдээлэл, иргэний нийгмийн байгууллага, олон нийтийн бодит оролцоонд тулгуурлан, үр дүнтэй хяналтыг бэхжүүлэх үйл ажиллагааг цогц байдлаар зохион байгуулах зорилтыг дэвшүүлж, эх орон, үндэс угсаа, ололт дэвшлээрээ бахархах, үндэсний ашиг сонирхол, ёс зүй, хууль, төрт ёсны үзлийг дээдлэх үнэт зүйлт хандлагаар нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэх нөлөөллийн үйл ажиллагааг төрийн байгууллагууд манлайлан, үндэсний контентыг бэлтгэх ажлыг хэвлэл мэдээлэл, иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран тасралтгүй хэрэгжүүлэх, иргэдийн ёс зүйн боловсролыг дээшлүүлэх хөтөлбөрийг бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх зорилт арга хэмжээтэй уялдуулан зохион байгуулан хөгжүүлэхээр төсөлд тусгана.

Судалгаа шинжилгээний үр дүнд суурилсан ёс зүйн үнэлгээг чанаржуулж, хөндлөнгийн хяналтыг хөхиүлэн дэмжих зорилтын хүрээнд төрийн албан дахь ёс зүйн асуудал, зөрчлийн талаар олон нийтийн санаа бодлыг судлах, ёс зүйн зөрчлийн шалтгаан, нөхцөл, зөрчлийг судлах, зөрчлийг бууруулахад чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, төрийн албаны ёс зүйн индексийг нэвтрүүлэх ажлыг үе шаттай зохион байгуулах, холбогдох этгээд ёс зүйн хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр гүйцэтгэсэн үйл ажиллагааны тайланг олон нийтэд мэдээлэх талаар төсөлд тусгана.

Гурав.Тогтоолын төсөл батлагдсанаар бий болох үр дагавар, ач холбогдол

Тогтоолын төсөл болон түүний хавсралтаар батлагдах Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх үндэсний хөтөлбөрийн төсөл батлагдсанаар Төрийн албан хаагчийн ёс зүйн тухай хуулийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх нөхцөл бүрдэхийн зэрэгцээ “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод дэвшүүлсэн иргэндээ үйлчилдэг, мэргэшсэн, чадварлаг, ил тод, үр нөлөөтэй, ухаалаг, чадварлаг, ёс зүйтэй төрийн албыг төлөвшүүлэх зорилтуудын биелэлт хангагдах суурь нөхцөл бүрдэнэ.

Хөтөлбөрийн хүрээнд тодорхойлсон үйл ажиллагааг хувийн хэвшил, хэвлэл мэдээлэл, иргэний нийгэм, иргэдийн оролцоо, олон улсын байгууллагын хамтын ажиллагаанд тулгуурлан хэрэгжүүлснээр Монгол Улсад шударга ёсны тогтолцоог бүрдүүлэхэд саад, хязгаарлалт болж буй асуудлуудыг системтэйгээр, шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр цогц байдлаар шийдвэрлэнэ.

Ёс зүйн бүтэц зөв сайн ажиллавал ёс зүйн хэм хэмжээг, ёс суртахууны өндөр стандартыг хангахуйц орчныг бүрдүүлэхэд дэмжлэг болж, Ёс хороо, дэд хороодын ёс зүйн зөрчлийг шалган шийдвэрлэх чадавх бэхжиж, олон нийтийн хяналт сайжирна.

Дөрөв.Тогтоолын төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, түүнийг хэрэгжүүлэх зорилгоор цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хуулийн талаарх санал

Тогтоолын төслийг Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон холбогдох бусад хууль тогтоомжид нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан шинээр боловсруулах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хууль тогтоомж байхгүй болно.

--oOo---